

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI TURIZM SOHASIGA OID ATAMALARNING QIYOSIY TADQIQI

Yulchiyeva Dilnoza Anvarovna

“Tillarni o‘rgatish” kafedrası o‘qituvchisi

Farg‘ona politexnika instituti,

E-mail: omad2449@mail.ru

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada turizmga oid bo‘lgan bir qator atamalar ingliz va o‘zbek tillarida qiyoslangan va taxlil qilingan. Turizm – bugungi kunda mamlakat iqtisodiyotining muhim jabhalaridan biri bo‘lib kelmoqda. Turizmning yangi turlarini paydo bo‘lishi bilan yangi terminlari ham vujudga kelmoqda. O‘tgan asrda turli sohalarga oid terminlar o‘zbek tiliga rus tili orqali Yevropa tillaridan o‘zlashgan bo‘lsa, bugungi kunga kelib, to‘g‘ridan to‘g‘ri chet tillaridan o‘zlashmoqda.

Kalit so‘zlar: atama, turizm, tur, buyurtma, mehmonxona, soha, obyekt.

СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ ТУРИСТИЧЕСКИХ ТЕРМИНОВ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется и сравнивается ряд терминов, связанных с туризмом на английском и узбекском языках. Туризм сегодня является одной из важнейших отраслей экономики страны. С появлением новых видов туризма появляются новые термины. В прошлом веке термины, относящиеся к различным областям, были заимствованы из русского на узбекский язык через европейские языки, но сегодня они заимствованы непосредственно из иностранных языков.

Ключевые слова: термин, туризм, тур. заказ, отель, промышленность, объект.

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE TERMS OF TOURISM IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

ANNOTATION

The article analyzes the comparative features of terms related to tourism in English and Uzbek. Nowadays tourism is one of the most important sectors of the country's economy. New terms are appeared with the advent of new types of tourism. In the last century, terms related to various fields were borrowed from Russian into Uzbek through European , but today they are borrowed directly from foreign languages.

Key words: term, tourism, tour, order, hotel, industry, object.

KIRISH

O‘zbekiston mustaqillikka erishgach, bozor iqtisodiyotiga asoslangan jamiyat qurishni o‘zining asosiy maqsadi qilib belgilab oldi. Bu ishda turizm sohasi ham yetakchi tarmoqlardan biri hisoblanadi. Turizm nafaqat o‘tmishni o‘rganish, o‘zga xalqlar va elatlar bilan tanishish, ularning madaniy yodgorliklaridan bahramand bo‘lish, shuningdek, u katta biznes hamdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

So‘ngi yillarda mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishi borasida juda ko‘plab ishlar olib borilmoqda. Jumladan, iqtisodiyot rivojining asosiy bo‘g‘inlaridan biri bo‘lgan turizm sohasida ham jadal o‘zgarishlarning guvohi bo‘lyapmiz. Bu sohadagi tubdan o‘zgarishlar 2016-yildan boshlangan va bugungi kunda jadal rivojlanishda davom etmoqda. Turizm – iqtisodiyotning muhim tarmoqlaridan biri. Bu sohadagi o‘zgarishlar milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning strategik yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u hududlarning jadal rivojlanishini ta‘minlay oladi. Mavjud imkoniyatlardan samarali foydalangan holda, ushbu tarmoqni yanada takomillashtirish zarur, buni davrning o‘zi taqozo etmoqda, dedi Shavkat Mirziyoyev. Yurtboshimizning bugungi kunda turizm sohasiga oid chiqarayotgan qaror va farmonlarini bu boradagi kamchiliklarni to‘ldirishga va turizmni mamlakat miqyosiga olib chiqishga tashlangan katta qadamlar desak mubolag‘a qilmagan bo‘lamiz.

Fikrimizning isboti sifatida, Prezidentimizning “O‘zbekiston Respublikasining turizm sohasini jadal rivojlantirishni ta‘minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni, O‘zbekiston Prezidentining 2017 yil 16 avgustdagi “2018-2019 yillarda turizm sohasini rivojlantirish bo‘yicha 1-navbatdagi chora tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori turizm sohasida qilinayotgan ishlarni yangi bosqichga ko‘tardi.

Shu o'rinda bu ohangrabo yo'nalish tarixini ham tilga olsak. Bugungi kunda zamonaviy turizm asoschisi sifatida Angliyalik **Tomas Kuk** tan olingan. U birinchilardan bo'lib, sayohat maqsadida ommaviy safar uyushtirishning mohiyati va foydaliligini anglab yetdi hamda 1843- yilda u dastlabki temiryo'l orqali turni muvaffaqiyatli tashkillashtirdi. 1851-yilda u mamlakatning barcha xududlaridan kelgan 165 ming kishini Parijdagi ko'rgazmada ishtirok etishini tashkil qildi. Ko'rgazmaga qilingan sayohat katta foyda keltirganligi sababli, Kuk Angliyalik turistlarning 1865-yilda Parijga Butunjahon ko'rgazmasiga ommaviy ravishda tashrif buyurishining tashkilotchisi bo'ldi. 1856-yildan boshlab, Yevropa bo'ylab turlar odatiy holga aylandi, Kukning turistik agentligi va uning filiallari tuzildi. Turistik kompaniyaning misli ko'rilmagan muvaffaqiyatga erishganligini Kuk turistlarga taklif etgan katalogdan 8 mingdan ortiq mehmonxonalarining o'rin olganligini ham tasdiqlaydi. Tomas Kuk 1872-yilda birinchi bo'lib sanoat asosida jahon bo'ylab sayohat uyushtirishni taklif qilgan. Bugungi kunda «Tomas Kuk» kompaniyasi butun dunyoda 12000 dan ortiq turistik agentliklarga ega bo'lib, yiliga 20 milliondan ortiq turistga xizmat ko'rsatadi.

Salb yurishlari o'rta asrlarning mashhur hodisalari sifatida qayd etiladi. Hozirgi paytda ziyoratchilik diniy turizmning asosini tashkil qilib, o'z faoliyatiga ko'ra, keng miqyosga ega hisoblanadi. Bunga misol tariqasida islom dini vakillarining muqaddas Makkayu Mukarrama shahriga hajga borishi yoki xristianlarning Quddus shahriga ziyorat qilishlarini keltirib o'tish kifoya.

NATIJARLAR

Turizm sohasi oxirgi 30 yil ichida ayniqsa jadal sur'atlarda rivojlandi. Bu vaqt oralig'ida xalqaro turistlar soni 3,8 marta, bu sohadan keladigan foyda 25 martaga o'sdi. Hozirgi kunda turizm sohasiga dunyo yalpi mahsulotining 6 foizi, xalqaro sarmoyalarning 7 foizi, ish o'rinlarning har 16 chisi, dunyo iste'mol harajatlarining 12 foizi to'g'ri kelmoqda. Bugungi kunda turizm-jahon miqyosidagi iqtisodiyotning juda kuchli tarmog'i bo'lib, bu sohaga juda ko'p sonli xodimlar, asosiy vositalar va yirik kapital mablag'lar jalb qilingan. Turizm yirik biznes, katta pul va global miqyosdagi jiddiy siyosatdan iborat.

Bugungi kunda jamiyatning rivojlanishi bilan sayyoramizning ko'plab aholisi turizm sohasiga jalb qilinmoqda. 1995–1997-yillar mobaynida sayohat qiluvchilar sonining barqaror o'sish tendensiyasi yiliga o'rtacha 4 foizga kuzatilib, 2008- yildan Jahondagi moliyaviy-iqtisodiy inqiroz sababli bu sohadagi faollikning kamayganligi qayd qilindi. Turizm sohasi ko'pgina mamlakatlarda shiddat bilan rivojlanayotgan industriyaning ijtimoiy-iqtisodiy tarmog'i hisoblanadi. Butunjahon turizm

tashkilotining (BTT) baholashiga ko‘ra, turizm xizmatlari rivojlangan shaharga tashrif buyurgan 100 nafar turist 20 ming AQSH dollar atrofida mablag‘ sarflaydi, ya’ni har bir turist tomonidan bir sutkada shaharga 200 AQSH dollari miqdorida foyda kelishi mumkin.

Turizm infratuzilmasi va industriyasi turizmga turdosh bo‘lgan bir necha tarmoqlarni ham rivojlanishiga sabab bo‘ladi. Bundan tashqari turizmning rivojlanishi yana bir katta muammo bo‘lgan ishsizlikni hal qilishga yordam beradi. Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, mamlakatga tashrif buyurgan har 20 nafar turist, 1 ta bevosita turizm sohasida va 2 ta turizmga bog‘liq bo‘lgan xalq xo‘jaligining boshqa tarmoqlarida yangi ishchi joylarning ochilishiga yordam beradi. Shu bilan birga mahalliy mintaqalarning rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir qilib, jumladan, qishloq xo‘jalik mahsulotlarini, mahalliy sanoat mahsulotlarini va milliy hunarmandchilik mahsulotlarini sotishga yordam beradi.

Turizm ko‘pgina mamlakatlar iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, u mahalliy aholi bandligini, mehmonxonalarni to‘ldirish, restoran, tomosha tadbirlari, chet el valyutasining kelib tushishini ta’minlaydi. Turizmning ichki iqtisodiy tabiati turist tashrif buyurgan mamlakatda o‘z mablag‘ini, albatta sarflab ketishini taqozo etadi. Turizm mahalliy turistik resurslar ekspluatatsiyasiga asoslanadi va buning evaziga shu mintaqa yoki mamlakat foyda olishi kerak bo‘ladi.

Xalqaro turizm – mamlakat fuqarosining chet davlatlarga turistik maqsadlarda chiqishi va chet davlat fuqarolarining turistik maqsadlar bilan ushbu davlatga tashrif buyurishi hisoblanadi. Xalqaro turist tushunchasiga ko‘ra, tashrif buyurgan xorijiy davlatga 24 soatdan kam bo‘lmagan muddatga kelgan va malakaviy faoliyatiga haq to‘lanmaydigan vaqtinchalik tashrif buyurgan turistlar kiradi. Bu kabi turistlarga xizmat ko‘rsatishda ingliz tilining o‘rni beqiyos. Jaxonning deyarli har bir burchagida turizmga oid xalqaro terminlarni xamma birday tushunadi va farqlay oladi.

MUHOKAMA

Biz bu maqolada turizmga oid bo‘lgan bir qator terminlarni ingliz va o‘zbek tillarida qiyoslab ko‘rib chiqamiz.

1.Shartnoma- contract

Tomonlar (ikki yoki bir nechta shaxs) o‘rtasida tuzilgan, ularning huquq va majburiyatlari qayd etilgan bitim.

2.Bilet- ticket

Biror narsa (transport vositalari)dan foydalanish, biror joyga (teatr, sport saroyi va b.) kirish huquqini beradigan hujjat, chipta.

3. Reys- trip, journey, flight

Kema, samolyot, mashina kabi transport vositalarining ma'lum mashrut bo'yicha qatnov yo'li.

4.Viza- visa

Biror xorijiy davlatga borish, unda yashash va uning hududidan o'tish uchun tegishli ma'muriy idora tomonidan pasportga qo'yiladigan maxsus ruxsat. belgisi.

5.Tur- tour

Turistlarni aniq yo'nalish bo'yicha xizmatlar majmuasi va muddati aniq bo'lgan tashishni uyushtirish.

6.Turizm industriyasi- industry of tourism

Turizmning material-texnik bazasini tashkil etuvchi xalq xo'jaligining turli sohalari yig'indisi.

7. Pansionat- pension

Erkin shaklda, qurilish paytida mehmonxona sifatida barpo etilmagan uylardir. Pansionatlar 10-20 kishiga mo'lallangan bo'ladi.

8,Motel- motel

Avtoturistlar uchun mehmonxona. Qulay nomerlardan tashqari turistlarga avtomashinalari turar joylari bilan ham ta'minlanadi. Odatda motellarda restoran, bar, kino-video filmlar ko'rish, konferensiya zallari, kino zallari, basseynlar, tennis kortlari ham xizmat ko'rsatadi.

9.Voucher- voucher

Ko'rsatiladigan asosiy xizmatlarning (mehmomxonada to'xtash, ovqatlanish, transport va b.) haqqi to'langanligi haqida tasdiqlangan hujjat.

10. Diller- dealer

Turistik firmalarni oldi sotisi bilan shug'ullanuvchi turistik firmalar, ko'pincha ular o'z hisobiga va o'zining nomiga ish olib boradi.

11. Layner- liner

Unchalik katta bo'lmagan suvdagi mehmonxona. Jihozlangan qulayliklarga ega bo'lgan kema.

12. Brontlash- booking

Muayyan turist uchun mehmonxona xonalaridan birining, transport vositasining, madaniy tomosha uchun biletni oldindan bandlash

13. Gid- guide

Turistlarga shaharning yoki ma'lum diqqatga sazovor joylarini ko'rsatuvchi, bir yoki bir

nechta tillarni biluvchi professional yo'l boshlovchi. Bu termin iste'molda faol qo'llaniladi.

14. Tranzit- transit

Bir hududdan ikkinchi hududga uchinchi hudud orqali 24 soatdan ko'p bo'lmagan vaqtda yo'lovchi, yuk kabilarni olib o'tish. Bu termin tranzit yuk, tranzit yo'lovchi kabi birikma shaklidagi boshqa terminlarni hosil qilishda ham qatnashadi.

15. Transfer- transfer

Turistik markazning ichkarisida turistni istalgan joyga tashish (vokzal, aeroport, dengiz portidan mehmonxonaga yoki shu yo'nalishning qarama qarshisi; bir vokzal, aeroport, dengiz portidan boshqasiga; mehmonxonadan teatrqa yoki qarama-qarshi yo'nalishda tashish).

16. Lyuks- lux

Mehmonxonadagi nomerlar kategoriyasi bo'lib, mijozga taqdim etilayotgan xonalar hashami. Bu termin tarjima lug'atlarda "hasham, dabdaba" kabi ma'nolarni ifodalashi qayd etiladi, biroq turizm sohasida ingliz tilidagi shakli kabi qo'llaniladi.

17. Turbroker- tour broker

O'zining shaxsiy transportiga ega bo'lmagan, ammo turpaket ichiga kirgan barcha turlarni va

taqdim qilingan xizmatlar uchun ularni ijaraga berib turuvchi shaxs yoki kompaniya.

18. Turpaket- tour package

Turizm jarayonida turistning ehtiyojini qondirish uchun kamida ikkita turistik xizmatlar (ishlar, tovarlar)dan tashkil topgan xizmatlar majmuasi.

19. Botel - botel

Suzib yuruvchi mehmonxona. Mehmonxonaning bu ko'rinishdagi turi O'zbekiston turizmida uchramaydi.

20. Aerofobiya- aerophobia

Uchish vaqtida tashvishli holatga o'zgarish, uchish qo'rquvi.

21. Biznes klass- business class

Samolyotda qulayligi jihatdan birinchi va ekonom klass.

22. Konsullik bo'limi- consular section

Elchixonadagi bo'linma. Boshqa davlat hududida elchilik vazifalarini amalga oshiradi. Mahalliy hokimiyat organlari bilan aloqalarni o'rnatadi, fuqarolariga xizmat ko'rsatish bilan shug'ullanadi, hujjatlar (viza, passport, notarial hujjatlar, ma'lumotnoma)ni rasmiylashtirish va qonun doirasidagi masalalarni hal qiladi.

23. Oferta- offerer

Ko'rsatiladigan xizmat bo'yicha bitimning yakunlanganligini bildiruvchi rasmiy taqdimnoma.

24. Ryokan- ryokan

Yaponiyada Edo davridagi tarixiy an'ana va estetik asosda qurilgan mehmonxonalar.

25. Turistik klass- tourist class

Mansionga yaqin bo'lgan, qulaylik darajasi uncha yuqori bo'lmagan ekonom klassdagi mehmonxona.

26. Bungalo- bungalow

Mehmonxonalarda quriluvchi bir qavatdan iborat, ayvoni bo'lgan uy.

27. kruz- cruize

Madaniy hordiq uchun kemada sayohat qilish

28. Menyu- menu

Har bir ovqatga alohida narx qo'yilib, taom tarkibi ko'rsatilgan ma'lumotlar majmui

28. dendiz sayohati- voyage

Kemalarda uyushtiriladigan uzoq muddatli dengiz sayohati

29. Outlet- outlet

Eng so'nggi modadagi kiyimlarni ijaraga berishga ixtisoslashgan savdo markazi.

30. resepsn- reception

Biron bir tashkilotning kirish qismidagi ro'yxatga olish va qabul bo'limi.

XULOSA

Taxlil natijalaridan shuni anglash mumkinki, O'zbek tilida turizm terminologiyasi ilk shakllanish bosqichida bo'lib, soha rivoji natijasida uning tarkibi yangi maxsus birliklar bilan boyib bormoqda.

Turizm iqtisodiy faoliyat natijasida dastlab Angliyada vujudga kelganligi uchun uning vatani sifatida shu hudud e'tirof etiladi. Shuningdek, xalqaro turizm terminologiyasida ingliz tilining yetakchi mavqeda ekanligini inobatga olsak, o'zbek tilidagi o'zlashmalarning asosiy qismi shu tildan o'zlashganligi tabiiy holdir, albatta. Ikki til ya'ni o'zbek va ingliz tillarini bir soha-turizm terminologiyalari bo'yicha qiyoslaganimizda, o'zbek tilida ayrim terminlarning o'z holicha, ayrimlarining muqobil varianti qo'llanganligining guvohi bo'ldik. Ingliz tilida ko'plab terminlar inglizchada berilgan. Ammo bu tilda ham boshqa tillardan olingan so'zlarni uchratishimiz mumkin.

Xulosa o'rnida shuni aytishimiz mumkinki, o'zbek tilidagi mavjud turizm terminlarining izohli, elektron va tarjima lug'atlarini yaratish o'zbek terminologiyasining muhim vazifalaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Mirzayev M., Aliyeva M. Turizm asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2011.
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм. – СПб.: Издательский Торговый Дом «Герда», 2009. – 444 с.
3. Aliyeva M.T., Xo‘jayev O‘. X., Norchayev A.N. Turizm rivojlanishini prognozlash. O‘quv qo‘llanma. — T.: TDIU, 2006. – 214 b.
4. Ушаков Д.С. Технология выездного туризма. Учебное пособие. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 240 с.
5. Aliyeva M.T., Mirzayev M. va boshqalar. Turizm huquqi. O‘quv qo‘llanma. – T: Talqin, 2003. – 245 b.
6. Косолюнов А.Б. Теория и практика экологического туризма. Учебное пособие. - М.: Финансы и статистика, 2007. – 253 с.
7. Ушаков Д.С. Технология выездного туризма. Учебное пособие. - М.: Финансы и статистика, 2009. 240 с.
8. Travel Guide Uzbekistan. – Tashkent: National Company Uzbekturizm, 2003. – 10 p.
9. Hospitality, Tourism and heisure Management: Issues in Streegy and Culture. – London, 2003. – 265 p.
10. Bonifase Priseilla. Managing Quality Cultural Tourism. – London, 2001. – 223 p.
11. Tourism, Crime and International Security Issues / md.By Abraham Pizam and Yoe / Mans Fold. Chichester; John Wiley Sons, 2001. – 269 p.
12. Алиева М.Т. Развития индустрии туризма // Международные Плехановские чтения, 19 апреля РЭА. им.Г. В. Плеханова. – М., 2006.
13. Алиева М.Т. Тенденции развития туризма в Узбекистане // Пятнадцатые международные Плехановские чтения, 27 апреля РЭА.им. Г.В.Плеханова. – М., 2002.
14. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. – Под ред. А. Мадвалиева и др. – В 5-и т. – Тошкент:Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. Давлат илмий нашриёти, 2006-2008. – I – 679 с.; II – 671 с.; III – 687 с.; IV – 606 с.; V – 591 с.
15. Oxford Dictionary of English. – Oxford: Oxford University Press, 2003.
16. Longman dictionary. – <http://global.longmandictionaries.com/>
17. www.uzbekturizm.uz